

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833–1842 metais:
organizacija ir veikla*

VILNIUS

Eugrimas

1997

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Darius Staliūnas
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesoriai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

valstybės įstatymus. Tiesa, tuo metu Akademijos bibliotekoje dar nebuvo nė vieno Rusijos valstybės įstatymų sąvado tomo. Akademijos rektorius Kolegijos prašė atsiųsti tokį sąvadą. 1841-1842 mokslo metų programoje pažymima, kad alumnams aiškinami Rusijos įstatymai, susiję su Bažnyčia³⁵.

Bažnyčios istorijos kursą vienus metus klausė pirmojo kurso klierikai. Paskaitos vykdavo po vieną valandą keturis kartus per savaitę. Buvo dėstoma visa Bažnyčios istorija nuo seniausių laikų.

Kanonų teisė buvo dėstoma dvejus metus pirmojo ir antrojo kurso klierikams po dvi valandas per savaitę.

Homiletika. Pamokslų sakymo meną visą laiką, nuo 1833 iki 1842 m., dėstė buvęs Vilniaus universiteto profesorius L. Borovskis, populiariausias Akademijos dėstytojas. Kaip ir derėjo, jis turėjo puikią iškalbą. Be to, Vilniuje buvo gerų pamokslininkų, kurių klausydamiesi būsimieji kunigai galėjo semtis patirties. Pirmaisiais dėstymo metais L. Borovskis naudojosi Blaise'o Gisberto veikalais³⁶. Vėliau Akademijos profesorius J. Skydelis parašė homiletikos vadovėlį³⁷.

Pamokslų sakymas taip pat atspindėjo epochos idėjas: natūralizmą, istorizmą, racionalizmą, naujo Bažnyčios vaidmens suvokimą. Rašydamas apie pamokslų turinį, J. Skydelis ypač daug dėmesio skyrė argumentams, nes jie turi didžiausią poveikį³⁸. Pirmoje vietoje – argumentai, paimti iš Šventojo Rašto, antroje – iš šventųjų gyvenimų ir giesmių, trečioje – iš patirties arba gyvenimo, praktinio proto išvados ir galiausiai – argumentai, paimti iš pasaulietinių rašytojų kūriniių³⁹.

J. Skydelio vadovėlių Akademijos profesoriai labai gerai vertino. A. Fijalkovskis rašė: "Jis paėmė visa, kas geriausia yra parašyta lotynų, prancūzų, anglų ir ypač vokiečių kalbomis"⁴⁰. Taigi L. Borovskis galėjo visiškai pasitikėti naujuoju vadovėliu. Be J. Skydelio homiletikos

³⁵ *Conspectus praelectionum in academia ecclesiastica Romano-Catholica Vilnensi et seminario dioecessano cum eadem conjuncto (1841-1842)*, Vilnac, 1841, p. 7.

³⁶ B. Gisbert, *Le bon goût de l'Éloquence Chrétien*, Lyon, 1702; idem, *De Eloquentia sacra*, Venetiiis, 1766.

³⁷ J. Skidell, *Celniewsze prawidła homiletiki, czyli wymowy kazahney*, Wilno, 1835.

³⁸ Ibidem, s. 24 – 27.

³⁹ Ibidem, s. 37 – 39.

⁴⁰ A. Fijalkowski, *Wspomnienie o życiu i pismach S. P. Jana Skidella*, s. 27.

vadovėlio, profesorius naudojosi ir kitais tuometiniais vadovėliais, tačiau apie juos savo programose nieko nerašė.

Homiletikos klausė trečiojo ir ketvirtojo kursų klierikai po tris valandas per savaitę. Pamokslus klierikai pradėdavo sakyti Šv. Jono bažnyčioje. Iki 1839 m. dėstytojai mažai dėmesio skyrė praktiniam pamokslų sakymui. Kolegija po J. K. Gintilos vizitacijos Akademijos valdybai įsakė pagerinti klierikų mokymą. Nors pagal statutą klierikai galėjo mokytis sakyti pamokslus gimtąja kalba, tačiau Kolegija atėmė šią galimybę ir nurodė tik vieną vartotiną kalbą – lenkų⁴¹. Matyt, tokį Kolegijos požiūrį nulėmė pati šios institucijos sudėtis ir J. K. Gintilos pateiktas pasiūlymas Kolegijos pirmininkui vyskupui I. Pavlovskiui. Kodėl J. K. Gintila nepasinaudojo Akademijos statuto teiktomis galimybėmis, sunku pasakyti.

Logika ir moralės filosofija. Šiuos mokslus dėstė trys profesoriai: A. Daugirdas, K. Lenartavičius ir F. Ustšickis. Be jokios abejonės, žymiausias ir labiausiai savo darbais išgarsėjęs buvo A. Daugirdas. Daugiausia žinių liko iš jo programų. Logiką ir moralės filosofiją, arba etiką, jis dėstė atskirai, nes šios disciplinos skyrėsi tiek turiniu, tiek galutiniais tikslais. Pirmaisiais metais klierikai išklausedavo teorinės ir praktinės logikos kursą, kurį A. Daugirdas skaitydavo pagal savo vadovėlį⁴². Beje, jis buvo parašęs antrąją ir trečiąją šio vadovėlio dalis, tačiau jos taip ir liko rankraštinės.

Kokiais vadovėliais remdamiesi logiką dėstė kiti du profesoriai, nepavyko nustatyti. Būtų galima teigti, kad pagal tuo metu vyravusią tradiciją jie taip pat naudojosi A. Daugirdo vadovėliu.

Moralės filosofijos istoriją, kurios aiškinamasis objektas buvo Dievo ir žmogaus santykis, A. Daugirdas dėstė iš savo užrašų, kurie dabar yra saugomi Vilniaus universiteto ir Ukrainos mokslų akademijos bibliotekų Rankraščių skyriuose. Filosofiją jis dėstė pagal universiteto programą⁴³. Be savo paskaitų konspektų, A. Daugirdas taip pat nurodė

⁴¹ Kolegijos 1838 m. spalio 21 d. raštas Akademijos valdybai, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 406, l. 78.

⁴² A. Dowgird, *Wykład pszyrodzonych myślenia prawidel czyli logika teoryczna i praktyczna*, Polock, 1828.

⁴³ S. Kaczmarek, *Aniol Dowgird filozof nieznanly*, Warszawa, 1965, s. 58.